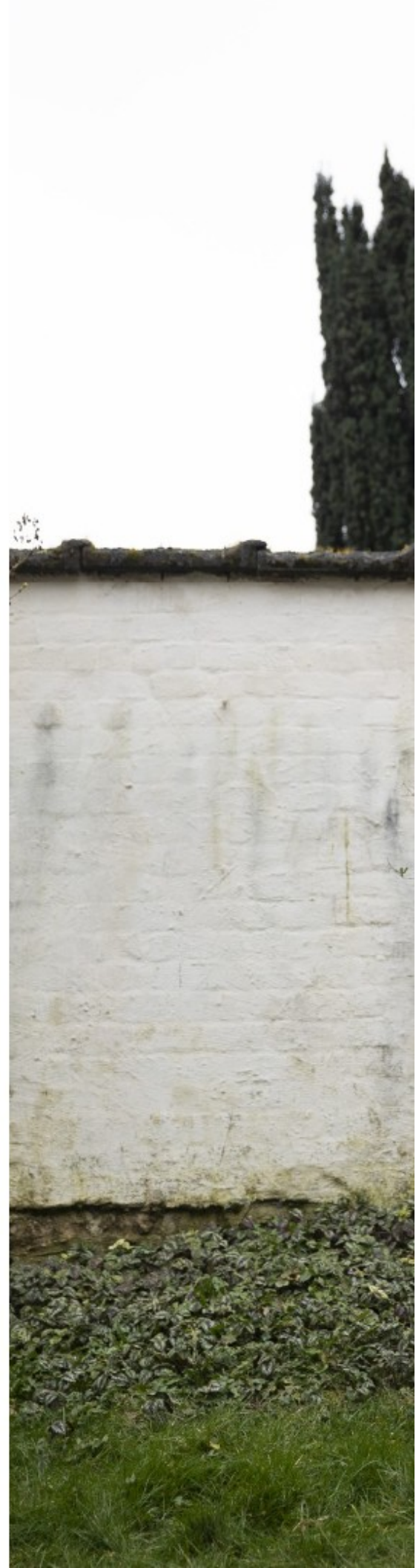

Schilderes met klankkleuren

Componiste Annelies Van Parys gooit hoge ogen in Europa en New York. Vanavond gaat haar opera *Usher* in Belgische première. 'Dankzij Annelies heb ik klanken ontdekt die ik niet vermoed had.'

‘**P**aranoia is een thema dat me erg interesseert’, zegt Annelies Van Parys (45). ‘Het is een heel relevant thema voor onze tijd, waarin politiek polariseert en angst aanwakkert.’

Het is januari 2020. We lunchen in een Italiaans restaurant in Berlijn, een van de vaste adressen van componiste Van Parys en schrijfster Gaea Schoeters, haar levensgezel, klankbord en librettist. Ze lopen door de stad als was het hun tweede thuis; na de lunch moeten we nog even langs de vaste papeterie voor chique schriften voor het thuisfront. Ze zijn lichtjes opgewonden: vanavond speelt hun opera *Usher* in de Staatsoper. In een herneming, wat behoorlijk uitzonderlijk is voor een kleine productie, hedendaags klassiek dan nog. De eerste reeks liep in 2018, goed voor acht uitverkochte voorstellingen – in de kleine zaal van het huis, hedendaags klassiek is een nichegenre. Tot groot verdriet van Van Parys: ‘Als mensen meer nieuwe muziek zouden horen, zouden ze er niet zo bang van zijn. Daarom schrijf ik graag voor opera en muziektheater: het verhaal geeft mensen een houvast.’

Een opdracht van de Staatsoper, het gebeurt niet elke dag dat een Belgische componist die eer te beurt valt. Van Parys draait al jaren mee in het internationale circuit – ze heeft een warme relatie met het Scandinavische publiek, maar ook in New York was haar werk al te horen. Toen viel ze onder meer Alex Ross op, de bekende muzikrecensent van *The New Yorker*. Ook Shirley Apthorp, operarecensente van de *Finan-* ▶▶

cial Times, is fan. Het zit 'm in de frisheid van haar klanken, de grondigheid waarmee ze nieuwe mogelijkheden van instrumenten en stem verkent. Niet uit een hang naar het experiment om het experiment; wat haar het meest bezighoudt, is het effect van de klanken op de luisteraar. Haar muziek laat niet onberoerd, en zit vol kleine details die prikkelen, soms doen glimlachen. Slim, rijk, emotioneel en speels: het werk van Van Parys heeft veel lagen.

Hitchcock en Poe

In januari 2020 was corona nog een ver Chinees probleem. Nu is het bijna onmogelijk om *Usher*, dat vanavond via livestream in Belgische première gaat bij Opera Ballet Vlaanderen, te zien zonder aan de beklemming van corona te denken. Ook *Private view*, de eerste opera van Van Parys en Schoeters uit 2015, wekte die indruk toen hij eerder deze maand te zien was in een nieuwe versie van de International Opera Academy. Ook in *Private view*, gebaseerd op *Rear window* van Hitchcock, is angst de motor van de plot, en voert spanning de hoofdtoon in de muziek – al is dat een ongenueanceerde samenvatting: evengoed zitten er lieflijke en grappige momenten in.

In *Private view* verspreidt paranoia zich onder de bewoners van een flatgebouw, die elkaar wantrouwen en begluren. In *Usher* zijn het broer en zus, de laatste telgen uit het geslacht Usher, die aan de paranoia ten prooi vallen. De basis voor het stuk is een onafgewerkte opera van Claude Debussy (1862-1918), een van de favoriete componisten van Van Parys. Debussy liet zich op zijn beurt inspireren door het kortverhaal 'The fall of the house of Usher' van Edgar Allan Poe (1809-1849), grootmeester van het psychologiserende horrorverhaal. De mens die vecht met – en verliest van – zijn eigen donkerte, ten prooi aan irrationele angsten: het is een van de favoriete thema's van Poe en van Van Parys, al heeft haar werk een meer uitgesproken politieke lading dan dat van Poe. 'Hoe de hele samenleving in de greep van de angst komt, dat is een laag die we ook in het werk van Debussy wilden brengen', legt ze in Berlijn uit. De politieke dimensie is erg aanwezig in de figuur van de dokter die naar het huis

Van Parys is eerder nuchter, met veel zin voor zelfspot, en houdt haar emoties onder controle. Behalve op première dagen, dan sterft ze keer op keer. Tot ze de zaal binnenstapt, twijfelt ze

van Usher wordt geroepen. Zijn tekst is doorspekt met nietszeggende geruststellingen en quotes die geleend zijn van Trump en aanhangers van alt-right.

Krachttoer

Van Parys is geen getormenteerde geest – in haar andere werk komen ook lichtere sferen aan bod. Ze is eerder nuchter, met veel zin voor zelfspot, en houdt haar emoties doorgaans onder controle – behalve op premièrendagen, dan sterft ze keer op keer, al van ergens in de namiddag. Internationaal gewilde componiste of niet: tot ze de zaal binnentapt, twijfelt ze of ze wel moet gaan. Ze wandelt door Berlijn met een blik die in elke zijstraat een vluchtweg ziet. En dan de wetenschap dat ze op het podium zal moeten komen om het publiek te groeten na afloop.

Het duurt tot het tweede biertje in de kantine na de voorstelling voor er wat ontspanning over haar gezicht komt. Meestal hoort bij dat biertje een sigaar, maar de vrieskou houdt haar in Berlijn van het roken af. Ze is tevreden.

‘Haar muziek opent klankwerelden die ik nooit eerder gehoord had. Ze gaat zo breed in de kleuren die ze gebruikt, en niet louter om het experiment’

Marit Strindlund

Dirigent en artistiek leidster Folkoperan Stockholm

Het publiek was mee, de beklemming zinderde door de zaal en het duurde even voor het applaus met volle kracht doorbrak. De kleine foutjes die Van Parys gehoord heeft, moeten het publiek ontgaan zijn. ‘Dat is te danken aan Marit’, zegt Van Parys. ‘Ze kent het werk door en door en zet de muzikanten snel weer op het goede spoor.’

Marit Strindlund is dirigent en artistiek leidster van de Folkoperan in Stockholm, coproducent van *Usher*. Ze is een van de vurigste pleitbezorgers van het werk van Van Parys, sinds ze in 2012 Van Parys’ arrangement van *Pelléas et Mélisande*, ook een Debussy, dirigeerde voor muziektheater Transparant. ‘Annelies’ werk geeft me een ontzettend in-

tense schoonheidservaring’, zegt Strindlund. ‘Haar muziek opent klankwerelden die ik nooit eerder gehoord had. Ze gaat zo breed in de kleuren die ze gebruikt, en ze gebruikt ze niet louter om het experiment, maar om een idee uit te drukken.’

Voor muzikanten en zangers is het werk van Van Parys een krachttoer, in die mate dat het de relatie met hun instrument verdiept. Isabelle Mueller, de harpiste die er in Berlijn bij is én oud-studente van Van Parys in Brussel, voelt zich bevrijd nu ze het stuk onder de knie heeft: ‘Dankzij Annelies heb ik klanken ontdekt die ik niet vermoed had in mijn instrument.’

Bartók op repeat

Opmerkelijk in *Usher* is dat het onmogelijk uit te maken valt waar de muziek van Debussy stopt en die van Van Parys begint. ‘Er waren twintig minuten materiaal van Debussy voorhanden’, zegt Van Parys. ‘Dat heb ik helemaal uit elkaar gerafeld en weer in elkaar gezet met mijn eigen materiaal ertussen.’ En dan,

schalks: ‘Wie alleen voor Debussy komt, is eraan voor de moeite.’

Er is iets tussen Debussy en Van Parys. Het laat zich moeilijk in woorden vatten, maar de liefde was er op het eerste gehoor. ‘Ik was zestien en het klikte meteen toen ik van mijn pianolerares een étude van Debussy kreeg. Zijn muziek heeft voor mij iets herkenbaars, iets vertrouwds. Ze past bij me, ik zou ze zelf geschreven willen hebben.’

De naam Debussy trekt ook een dankbaar publiek, merkt ze, met een openheid voor nieuwe muziek: ‘Ze zijn al een tikkeltje avontuurlijker aangelegd dan het publiek dat de grote opera’s trekken. De kans dat ze geïnteresseerd raken in nieuwe muziek is groter dan bij

een Puccini-publiek. Ik heb niets tegen Mozart, Beethoven of Wagner, maar de klassieke muziek sinds Debussy spreekt me veel meer aan. Alles tot en met Bach begrijp ik, en alles vanaf Debussy, maar de eeuwen daartussen doen me amper iets. Als kind had ik het al meer voor nieuwere muziek. Mijn eerste grote liefde was Bartók, toen ik op mijn elfde met piano begon. Als dertienjarige draaide ik de concerto’s van Bartók op repeat, én luid, zoals anderen Nirvana draaien. Ik denk dat het met complexiteit te maken heeft of muziek me blijft boeien. Bij Bach heb je die vele stemmen, dat blijft fascineren. Debussy heeft dat met zijn klankkleuren: er is altijd nog iets te ontdekken.’

Koffie en gezelschap

Het enige project dat afgelopen jaar, na *Usher* in Berlijn, nog in min of meer ongewijzigde vorm doorging, was de *Tristan en Isolde* die ze bewerkte op maat van de Folkoperan. Er passen maar 25 muzikanten in de orkestbak, nog niet de helft van een doorsnee Wagner-orkest. Van Parys vond het eerst een wat onfatsoenlijk verzoek, maar is achteraf bekeken blij dat ze zich zachtjes liet masseren door Marit Strindlund. ‘Marit was ervan overtuigd dat ik geknipt was om deze Wagner te bewerken en toch de kleur en volheid te behouden. Ze vond het zo’n beetje mijn plicht. (lacht) In de loop van het proces heb ik Wagner wel beter leren appreciëren. Zijn werk is heel massief, maar ondanks die dikke orkestklank laat hij ruimte voor stemmen. Dat is knap.’

Het werd een lichtpunt in 2020. Een bijkomend voordeel was dat het haar de kans bood om even naar het buitenland te ontsnappen, en voor het eerst in maanden muziek live te horen. ‘Dat deed ontzettend deugd. Bovendien was er in Zweden nog iets wat op een normaal sociaal leven leek. Na een repetitie kon je er nog gaan koffiedrinken op café. Ik heb het voorbije jaar pas beseft hoe belangrijk dat is. Hoeveel projecten ontstaan omdat je even ongedwongen babbelt met een collega.’

Samen koffiedrinken en livemuziek, het zijn voor Van Parys twee essentiële voedingsbronnen. ‘Livemuziek inspireert me het meest van al. Het hoeft zelfs geen nieuwe muziek te zijn. Ergens ►►

tijdens een concert is er altijd wel een klank die in mijn hoofd een hoop radertjes doet draaien, en dan ontstaat een kettingreactie aan ideeën. En nee, Youtube is niet hetzelfde. Ik zoek weleens iets op, maar al die schermen putten me uit.'

Tranen

Februari 2021. We wandelen door de Bourgoyen, een natuurgebied bij Gent, waarover een stevige laag sneeuw ligt. Dat schermtijd haar uitput, is enkele dagen geleden ook door de dokter vastgesteld. Ze moet een maand rust nemen. De crash zat eraan te komen, dat wist ze, 'maar ik dacht dat ik het nog wel even zou redden'. Al wekenlang maakt ze werkdagen van dertien of veertien uur, weekends inbegrepen. Onder meer online vergaderen en online lesgeven aan het Conservatorium van Brussel hebben veel energie gekost. 'Ik geef graag les, maar als je het online doet, komt er veel minder terug. En al die technische problemen zijn uitputtend.' In combinatie met annuleringen, het gebrek aan vooruitzicht, de groeiende berg administratie en de onophoudelijke stroom mails bouwde een grote vermoeidheid zich op.

Begin januari was er een eerste verontrustend teken aan de wand. Tranen met tuiten, 'voor het eerst in de hele coronatijd', toen bleek dat *Usher* ook niet op 31 januari in Belgische première zou gaan. Boosdoener waren de nieuwe quarantaineregels, waardoor invliegende zangers en dirigente in afzondering moesten voor de repetities konden beginnen. Het was de teleurstelling te veel.

Wel ingecalculereerd was de afgelasting van de première van het werk dat ze voor het Koninklijk Concertgebouworkest Amsterdam schreef. Nergens heeft ze meer spijt van. Niet alleen is het Concertgebouworkest wereldtop, het werk heeft ook een emotionele lading: het is een eerbetoon aan Luc Brewaeys, haar mentor die in 2015 overleed. Hij werkte aan een stuk voor het Concertgebouworkest. Het handvol afgewerkte maten dat hij naliet, nam Van Parys op in haar eigen stuk.

Op 22 januari zou het werk voor de eerste keer voor publiek gespeeld worden, in een avondvullend programma dat Van Parys als een droom in de oren

klonk. Haar werk zou te horen zijn naast dat van Bartók en een eigentijds werk van Matthias Pintscher, die zelf zou dirigeren. Een inhaalmanoeuvre is in de maak: als het covid belieft, zal het werk in de lente van volgend jaar uitgevoerd worden, weliswaar als onderdeel van een klassieker programma en niet onder leiding van Pintscher. 'Ik ben heel blij dat het Concertgebouworkest volgend jaar ruimte wil maken, want het is

dringen met al die uitgestelde projecten. En het kan veel betekenen voor mijn zichtbaarheid. Mijn grootste corona-angst is niet dat ik inkomsten mis, maar dat ik kansen mis.'

Ratio en emotie

Nietsdoen blijkt voor Van Parys niet de weg naar herstel. Mediteren, wat ze soms doet als ze componeert, wil niet lukken. Het enige wat helpt, blijkt ...

'Ergens tijdens een concert is er altijd wel een klank die in mijn hoofd een hoop radertjes doet draaien, en dan ontstaat een kettingreactie aan ideeën. Die moeten eruit'

Annelies Van Parys

‘Ik zoek altijd naar een manier om humor in mijn werk te brengen. In *Usher* zitten knipoogjes naar de Marseillaise of Mozart. Daar kan ik om zitten gniffelen aan mijn werktafel’

Annelies Van Parys

er ook andere dingen in verwerk? Dat kan. Als het niet met emoties te maken had, zou componeren niet zo wezenlijk voor me zijn. Het is een combinatie van ratio en emotie. Aan de ene kant is het, zoals ik het aan mijn studenten uitleg, een soort architectuur in de tijd. Je structuur moet er staan. Daarnaast ga ik aan de slag met noten en klanken, kijk ik welke lading ze kunnen krijgen, welk effect ze oproepen. Het is zoeken naar die klanken die het onbehagen, de ontroering of de blijdschap teweegbrengen die je zoekt. Ik zoek ook altijd naar een manier om humor in mijn werk te brengen. In *Usher* zitten knipoogjes naar de Marseillaise of Mozart. Daar kan ik echt om zitten gniffelen aan mijn werktafel.’

Fouten

Antwerpen, 23 februari. ‘Hoezo een do kruis? Daar hoort helemaal geen kruis te staan.’ Fouten, ze kan er niet tegen. Ze weet dat ze onvermijdelijk zijn, zeker in een partituur die nog niet vaak gespeeld is, maar dat de trompettist een do kruis vond waar zij ze al geschraapt heeft, zint haar niet. Er is meer: ze hoorde de dokter nog twee zinnen zingen die niet meer in de partituur horen te staan, omdat ze te vroeg in de voorstelling te veel van het mysterie weggeven. Het is vier dagen voor de première, de dirigente wil dat ze het zo laat. Van Parys blijft monter, maar is vastberaden. ‘Ik denk dat ik straks toch nog even een gesprek onder vier ogen zal hebben met Daniel (*Arnaldos, Spaanse tenor, red.*)’

Haar voornemen om de repetities níet met 300 procent inzet bij te wonen, houdt geen stand. Ook dit keer is het, hoewel de dirigente nog altijd Strindlund is, eerder een nieuwe productie dan een herneming. Vanwege corona moet het orkest in de orkestbak, terwijl het in eerdere versies op het podium zat. Bovendien zitten er twee nieuwe zangers in de cast. En voor de sopraan

die de rol van Madeline zingt, is het de eerste keer dat ze de rol in het Frans zingt – ze speelde eerder mee in de Zweedse versie van *Usher*. ‘Ik vind het heerlijk’, zegt ze. ‘Sowieso zing ik graag in het Frans, en in dit geval is het extra bijzonder. Ik heb nog meer het gevoel dat muziek en tekst perfect samengaan.’

Van Parys ontspant enigszins bij het enthousiasme van de zangers. ‘Ik voel me bevoorrecht dat ik alweer, amper twee weken na *Private view*, tussen muzikanten en zangers mag zitten. Al was het nog inspirerender geweest om muziek van andere componisten te horen, iets van Rebecca Saunders of Toshio Hosokawa, bijvoorbeeld. Naar mijn eigen muziek luisteren blijft labeur.’

Alle goede voornemens ten spijt zit ze toch weer te sterven onder de koptelefoon die ze draagt om de klankbalans in te schatten. Eind van de namiddag sneuvelt nog een voornemen: ze zal toch blijven voor het avondlijke deel van de repetitie. Het is te belangrijk, het moet goed zitten voor de opname. En bovendien moet ze die zanger er nog toe zien te brengen dat hij dat ene zinnetje inslikt of onhoorbaar zingt.

Die avond mailt ze:

Ik heb die twee fameuze lijntjes geschraapt gekregen. En nog een elegante oplossing bedacht voor een detail dat me stoorde.

Ze sluit af met het voornemen om het daags nadien écht los te laten. Het klinkt niet eens alsof ze het zelf gelooft. ■

Usher, vanaf vanavond 20 uur te zien via operaballet.be

Private view is op 4 juni live te zien.

Medea gaat op 26 april in première bij Lunalia Mechelen.

Agenda via anneliesvanparys.be en gaaeschoeters.be

werken. ‘Als ik ga zitten om te componeren, al is het maar voorzichtig wat schetsen, komt er focus.’

Die vaststelling lucht op. De ideeën beginnen weer te stromen, al een week nadat ze zichzelf heeft opgelegd maximaal één verplichting per dag aan te nemen. Ze is lichtjes boos op zichzelf, ze had het kunnen weten: het is van september geleden dat ze nog componeerde, voor *Medea*, een project voor kleine bezetting. ‘Sinds ik dat werk inleverde, heb ik mijn handen vol gehad met administratie, Zoommeetings en praktische rompslomp. Ik mag het niet laten gebeuren, een paar maanden niet componeren. Het maakt me ziek.’

Waarom dat zo is, weet ze niet goed. Het is nooit anders geweest, als kind al maakte ze liedjes. ‘Als ik niet componeer, blijven de ideeën in mijn hoofd rondstuiteren. Die moeten eruit. Of ik